

UTSIKT 2022

Författad av:

Carl Naylor, Hanna Arvidsson Milleskog, Jim Eriksson,
Serap Dalmizrak & Sonja di Gleria

INNEHÅLL

FÖRORD	3
1. MIGRATION	4
1.1 Flyktingfrågan i Europa	5
1.2 Svenskarna och asylfrågan	6
1.3 Mobilen - en räddare i nöden	7
2. MILJÖ	8
2.1 Från globalt till svenskt	9
2.2 Miljön och individen	9
3. CYBERSÄKERHET	11
3.1 Dubbla hot mot kommuner	12
3.2 Människan och IT	12
4. EKONOMI	15
4.1 Ekonomiska påfrestningar	15
4.2 Företag och ekonomin	16
4.3 Privatpersoner och ekonomin	16
5. SVENSKA VALET	17
5.1 Sverige och Nato	18
5.2 Svenskarna och valet	18
6. AVSLUTNING	19

FÖRORD

För tredje året i rad släpper vi en sammanfattning av läget. "Utsikt 2022". Syftet är att synliggöra och på ett förenklat sätt förklara de olika scenarion vi som land står inför, och hur det kommer påverka oss framåt. Med det som underlag kan vi hjälpa Sveriges ledare att ta rätt beslut när det gäller att utveckla Sverige och svenskt näringsliv.

Coronapandemin och krisen i Ukraina är otvetydigt de två skeenden som påverkat vårt samhälle allra mest under den senaste mandatperioden. Dessa skeenden är huvudteman i vår riskkarta, och dessa skeenden ger implikationer på ekonomi, migration, informationssäkerhet och valet 2022.

Vi vet redan nu att Ryssland kommer försöka påverka valet. Att därför vara uppmärksam på desinformation och källkritisk gentemot den information man exponeras för är av yttersta vikt, då "lyckade" desinformationskampanjer tenderar polarisera samhällen. Allt det som händer i världen gör också att företag och organisationer inser vikten av informationssäkerhet, och där bör man satsa mycket kraft. Vad gäller ekonomi så ser vi att en osäker energimarknad innebär osäkerheter för individer och företag. Företag bör upprätta beredskapsplaner för olika scenarier inför den osäkra ekonomiska tiden vi står inför.

En annan viktig fråga som riskkartan belyser är miljön. Miljöfrågan är inte längre bara en fråga om klimatförändringar, den påverkar i högsta grad även säkerhetspolitiken.

Allt detta belyser och fördjupar vi under kapitlen Migration, Miljö, Informationssäkerhet, Finanskris och Valet 2022. Med riskkartan som underlag får beslut och vägval en gedigen faktabaserad grund att stå på.

Stockholm, 30 juni, 2022.

Johan Nykvist, VD

1. MIGRATION

I takt med att covid-19-pandemin sprids över världen har människorättsorganisationer varnat för den oproportionerliga inverkan som coronaviruset kommer att ha på världens mest utsatta befolkningsgrupper, däribland flyktingar. Även om humanitära hjälporganisationer, icke-statliga organisationer och värdländer försöker anpassa sig till pandemins nya verklighet, så har flyktingar drabbats hårt av covid-19-pandemin på grund av bristen på medicinsk vård, den höga befolkningstätheten i flyktingläger och akut undernäring.

En tydlig indikation på pandemins inverkan på migrationen är minskade antalet nya visum och

uppehållstillstånd som utfärdades av OECD-länderna. Det minskade med 46% under första halvåret 2020, jämfört med samma period 2019. Efter att pandemirestriktionerna hävts har dock migrantflödet ökat igen.

Enligt UNHCR visade siffrorna från mitten av 2021 att mer än 84 miljoner människor är på flykt i världen till följd av förföljelse, konflikter, våld eller kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Det var en ökning med 1,6 miljoner människor från föregående år, och antalet flyktingar låg fortfarande på en rekordhög nivå.

26,6 M	50,9 M	4,4M	6,3M
Flyktingar i världen, den högsta siffran någonsin	Människor på flykt i sina hemländer	Asylsökare, som har flytt sitt hemland	Ukrainska flyktingar för närvarande på flykt från Ukraina

År 2022 inträffade en ny flyktingström på grund av kriget i Ukraina. De senaste siffrorna från UNHCR visar att ukrainska flyktingar har flytt för att söka säkerhet främst i andra europeiska länder sedan Ryssland invaderade landet den 24 februari. När kriget var inne på den tredje månaden hade 6.3 miljoner ukrainare flytt från kriget för att söka skydd. Antalet har redan överskridit UNHCR:s beräkningar i början av kriget. I takt med att kriget

fortsätter förväntas antalet flyktingar öka ännu mer. Myndigheter i Ukraina meddelade att nästan 20 miljoner människor är på flykt inom Ukraina och medan den ryska attacken fortsätter, kommer fler människor att tvingas lämna sina hem och sitt land. Med tanke på siffrorna kan man räkna med att antalet ukrainska flyktingar kommer att öka, både i Sverige och i andra länder.

1.1 Flyktingfrågan i Europa

Den 10 mars aktiverade EU massflyktsdirektivet, vilket innebär att människor från Ukraina kommer att erbjudas omedelbara och tillfälliga uppehålls- och arbetstillstånd i EU:s medlemsstater. De som omfattas av direktivet är personer som:

- är ukrainska medborgare och har varit bosatta i Ukraina före den 24 februari 2022.
- har ett uppehållstillstånd i Ukraina på grund av sin status som flykting eller person i behov av subsidiärt skydd.
- är familjemedlemmar i de två kategorierna som beskrivs ovan.

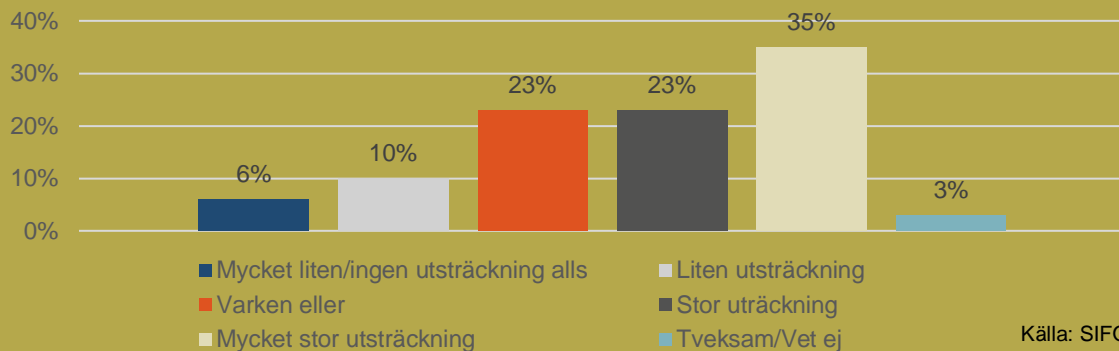
Som grannland har Polen tagit emot nästan 3,2 miljoner flyktingar, där Warszawa är en av de städer som tagit emot flest ukrainska flyktingar. För närvarande har Warszawa tagit emot fler än 350 000 flyktingar, huvudstadens faktiska befolkning är ungefär 1,8 miljoner. Warszawas borgmästare meddelade att staden inte kan ta emot fler människor

i sitt system eftersom staden redan har svårt att tillhandahålla husrum till ukrainska flyktingar.

Sverige, som EU-medlemsstat, har börjat ta emot ukrainska medborgare enligt direktivet om tillfälligt skydd. Migrationsverket har meddelat att på grund av den snabba ökningen av människor som ansöker om skydd från kriget är bostadssituationen för närvarande mycket ansträngd.

Migrationsverket bad kommuner, frivilligorganisationer och det civila samhället om hjälp. Migrationsverkets generaldirektör Mikael Ribbenvik uppgav att utifrån den snabba upptrappningen, enligt huvudscenariot, förväntas cirka 76 000 personer från Ukraina söka skydd i Sverige mellan mars och juni. Enligt det högsta räknade scenariot förväntas 212 000 ukrainska personer söka skydd i Sverige under samma period. I huvudscenariot kommer myndigheten att behöva 40 500 boendeplatser och enligt det högsta scenariot kommer det att kräva 168 000 boendeplatser i juni.

I vilken utsträckning tycker du att Sverige ska ta emot ukrainska invånare på flykt från stridigheterna?

1.2 Svenskarna och asylfrågan

Ökningen av asylsökande i Sverige kan få konsekvenser även för företag. På kort sikt kan det leda till en ökning i potentiell arbetskraft, i synnerhet i samband med den förenklade asylprocessen som EU:s massflyktsdirektiv medfört. Det arbetsgivaren behöver beakta är hur läget i Ukraina utvecklar sig, eftersom många av de ukrainska flyktingarna sannolikt avser att återvända ifall läget stabiliserar sig. Det finns indikatorer på ytterligare eskalering från Rysslands sida, vilket innebär att flyktingarna kan komma att stanna en längre tid i Sverige.

På en kommunal nivå kan ökningen av invandrare påverka hur totalförsvarsplaneringen ser ut. Många kommuner kan komma att få ett stort tillskott av människor som behöver försörjas med boende, sjukvård och utbildning. I särskilda fall kan det komma att involvera företag och organisationer i den privata sektorn också.

På grund av kriget i Ukraina har EU aktiverat massflyktsdirektivet om att ukrainare ska erbjudas ett tillfälligt uppehålls- och arbetstillstånd inom EU. Totalt har Migrationsverket hanterat totalt 34 421 ärenden för ukrainska flyktingar, 32 930 har varit skydd enligt massflyktsdirektivet (Statistik hämtad 2022-06-02). Många svenskar är positivt inställda till att ta emot flyktingar från Ukraina och erbjuder rum eller bostad till de människor som är på flykt från Ukraina. Dock har Migrationsverket inte möjlighet att placera sökande i privatpersoners

bostäder utan det sker i så fall på privatpersonens eget initiativ.

Den redan utsatta situationen som flyktingarna befinner sig i förvärras av att människor på flykt i större utsträckning utsätts för olika former av våld, människohandel och förtryck. Detta gäller särskilt kvinnor och barn, och de som kommit till Sverige är till 90% kvinnor och barn.

Flyktingfrågan brukar vanligtvis leda till heta debatter som tenderar att splittra väljaropinionen. Men likt flyktingsituationen 2015 är väldigt många svenskar för ett ökat flyktingmottagande. Vad som hände 2016 var att den positiva inställningen till ett ökat mottagande drastiskt gick ned och en övervägande majoritet av svenskar ansåg att Sverige borde ta emot färre flyktingar. Frågan är om vi kommer att se samma opinionsutveckling även i dagens flyktingsituation, då det verkar som att svenskars inställning till flyktingar tenderar att vara mer positiv under en pågående kris.

Den totala invandringen 2016 var den högsta någonsin, sedan dess har invandringen minskat. År 2020 uppmättes den lägsta invandringen sedan 2005 vilket mest troligt är en följd av pandemin. Det som också talar för detta är att den största invandringsgruppen, sett till födelseland, var svenskar. De ekonomiska konsekvenserna, att människor blev av med sina jobb eller fick mindre jobb tvingade dem att flytta tillbaka. Att Sverige, jämfört med andra länder, inte hade lika omfattande och hårda restriktioner kan ha bidragit till återinvandringen.

1.3 Mobilen - en räddare i nöden

För människor på flykt är mobiltelefonen en av de värdefullaste ägodelarna. Tack vare mobilen är det möjligt att hålla kontakten med sin familj, få information, men också kunna dela med sig av sin berättelse och sprida information. I Ukraina är Viber en av de vanligaste apparna för direktmeddelanden, och företaget rapporterar en ökning av trafik med 200% sedan kriget startade. Telefonen är ett verktyg för att kunna ta del av all den hjälp som erbjuds, att kunna svara på annonser om boende i olika Facebook-grupper eller ta del av information från myndigheterna i landet man just anlänt till.

Inte minst är mobiltelefonen ett verktyg för att visa världen vad som verkligen händer. Kvällsnyheterna har till viss del spelat ut sin roll, med en ständig ström av bilder och videor från människor som befinner sig mitt i skeendet. När journalister inte längre tillåts befinna sig på plats, ersätts deras skildringar om krigets våldsamer av berättelser från de människor som tvingas vara kvar.

Men det är inte bara det ukrainska folket som använder mobiltelefoner och sociala medier. I media har vi kunnat läsa om hur människor runt om i världen bokar rum och lägenheter av ukrainska Airbnb-värdar för på så sätt snabbt bidra med pengar. Många människor har använt Google reviews för att i recensioner av ryska restauranger och tjänster berätta om vad som pågår för det ryska folket, som annars mest matas av statlig propaganda.

13 miljoner

**människor är
på flykt från
sina hem
undan kriget i
Ukraina.**

2. MILJÖ

Ur ett miljöpolitiskt perspektiv har Sverige under 2022 i hög grad påverkats av både efterdyningarna av pandemin och kriget i Ukraina, något som visat sig i tillgången av energi och konsumtion.

Världen har bevittnat en signifikant nedgång i handel, investeringar och förflyttning av människor på grund av coronapandemin. Vad som började i och med pandemin fortsätter med konflikten mellan Ryssland och Ukraina. Det ukrainska kriget är ytterligare en milstolpe som visar hur vi påverkas av globaliseringen. På grund av sanktionerna mot Ryssland förväntas störningarna mot försörjningskedjorna och handeln att pågå under lång tid.

Värdet av självstyre har ökat som ett resultat av den geopolitiska konflikten och naturkatastrofer. Under coronapandemin tog nationell suveränitet företräde över fri handel i nästan varje land världen över. Frågan om var ansiktsmasker, handdesinfektion och annan skyddsutrustning tillverkades blev plötsligt väldigt relevant.

Den nedåtgående trenden av globalisering är nära sammanvävd med oron för miljön och länders energipolitik. Under konflikten mellan Ryssland och Ukraina har beroendet av rysk energi blivit den

huvudsakliga oron, speciellt bland de närliggande länderna. Konflikten kommer inte vara den sista, utan visar snarare återigen att beroendet av de globala försörjningskedjorna och energi innebär en sårbarhet för länder. I nuläget har länder insett hur viktigt det är att vara självförsörjande, i synnerhet gällande energi- och matproduktion.

Kriget i Ukraina har skapat ett stort dilemma för ledarna i väst – hur ska de ställa sig till den ryska oljan och gasen? Europeiska länder är till stor del beroende av rysk energi, och detta beroende har förhindrat EU att påtvinga sanktioner på den ryska energisektorn. Det paradoxala i att skicka vapen och stödja Ukraina, samtidigt som att handeln av rysk energi finansierar Rysslands militära operationer har väckt starka känslor i hela Europa.

Följaktligen har EU tittat på alternativ för att fylla sina energibehov. På kort sikt kan detta innebära ytterligare import från Mellanöstern, Afrika och USA. På längre sikt kan EU, i linje med trenden av de-globalisering, försöka bli självförsörjande. En konsekvens av Rysslands invasion av Ukraina kommer bli att utvecklandet av grön energi inom EU prioriteras med syftet att bli självständiga.

2.1 Från globalt till svenskt

Restriktionerna och rekommendationerna som skapades till följd av hanteringen av pandemin har haft påverkan världen över. Såväl arbetsplatser som privatpersoner har fått ändra sina rutiner, vilket haft både positiv och negativ inverkan på miljön. Flera studier visar på att luft- och vattenkvaliteten har förbättrats i tätbefolkade områden. Vidare har vanan att jobba hemifrån bland annat gjort att människor rör sig mindre och därmed inte förbrukar lika mycket bränsle. I synnerhet har minskningen av flygresor och resor generellt bidragit till minskat koldioxidutsläpp. Samtidigt ökar näthandlandet och därmed också bränsleförbrukningen för transporter av varor. Detta är generella konsekvenser som vi ser i samband med coronapandemin, även om det ser olika ut från land till land. Inget land har haft exakt samma restriktioner som något annat, och exempelvis Sverige har inte haft lika omfattande åtgärder som många andra länder.

I Sverige håller dessa vanor i sig, trots att covid-19 inte längre klassas som en samhällsfarlig sjukdom och de flesta restriktioner försvann i februari 2022. Fler faktorer än bara resesträckan till jobbet kan påverka miljön, vilket innebär att nettoeffekten är svår att avgöra. För att bedöma de totala konsekvenserna behöver även andra händelser tas med i beräkningen, såsom det säkerhetspolitiska läget i Europa.

Sanktionerna som EU och resterande omvärlden har riktat mot Ryssland har lett till en instabil ekonomi på handelsvaror. I synnerhet är det importen och exporten av energibaserat material som är en central fråga. Idag importerar EU majoriteten av sin kol, olja och gas från Ryssland, vilket flera länder har uttryckt en vilja att förändra. Det är stora risker med att vara beroende av andra för att tillgodose behov som är kritiska för infrastrukturen. När en så stor exportör av gas som Ryssland plötsligt utesluts från världssamfundet behöver de länder som är beroende av gasen ha redundans i sina system.

I Sverige har diskussionerna kretsat kring valet av kraftkälla. Eftersom flera alternativ är beroende av väder och vind för sin produktion har svenskarnas vilja börjat röra sig mot att använda kärnkraft i större utsträckning. Som noterat ovan finns en vilja att minska beroendet av importerade bränslen och öka

självförsörjningen, vilket kräver en omställning för Sverige framöver.

Vilka säkerhetsrisker innebär detta för företag och organisationer? Det finns flera saker verksamheter behöver ta i beaktande när det gäller miljön. Dels kan det komma att bli begränsningar i vilka typer av resor som kan göras. Dels kan det bli ett stramare utbud av bränsle, då det kan regleras inom ramen för miljösäkerhet. Det blir viktigt att implementera dessa faktorer i sin kontinuitetsplanering. Verksamheten kan även bli påverkad av att kommuner, tillsammans med länsstyrelserna och elbolagen, behöver prioritera vilka som får ström vid en eventuell elfeffektbrist.

2.2 Miljön och individen

Vad både covid-19 och kriget i Ukraina har medfört är en personlig krisberedskap, något som inte innan diskuterades i samma utsträckning på individnivå. När pandemin kom tog vissa livsmedel slut i butikerna runt om i Sverige och många människor samlade på sig olika typer av produkter som förutspåddes ta slut.

Rysslands invasion av Ukraina har ytterligare bidragit till höjda priser på gas och drivit upp svenska elpriser. Regeringen införde därför en elpriskompensation för vintern 2021/2022 för att kompensera höga elpriser för hushållen i Sverige. Förlängningen av kompensationen kom att gälla för södra och mellersta Sverige där elpriserna ökat allra mest. Taket för stödet låg på 2000kWh, och golvet sänktes till 400kWh för att fler hushåll skulle omfattas. Den totala kostnaden beräknas bli drygt 800 miljoner kronor. Att regeringen inför tillfälliga bidrag på plötsliga problem är ovanligt, vilket tyder på att det finns en stor oro för konsekvenserna av de förhöjda elpriserna för hushållen.

Samtidigt ledde elpriskompensationen till viss debatt i Sverige, då golvet för bidraget ansågs vara för högt. Det ansågs orättvist eftersom vissa hushåll aktivt försökte pressa ner sin elkonsumtion, för att få ned sina kostnader till följd av de höga elpriserna. Dessa hushåll fick stå utan kompensation medan hushåll med fortsatt hög elkonsumtion fick kompensation.

Att veta fullt ut hur elpriserna kommer att utvecklas och hur det i sin tur kommer påverka hushållens energiförbrukning är svårt att förutspå. Däremot är vissa scenarier mer troliga för den svenska elmarknaden:

1. Elpriserna kommer att svänga mer och oftare

Självklart har kriget i Ukraina en stor påverkan på elpriserna. Mest sannolikt är att priserna kommer fortsätta ligga på höga nivåer så länge kriget pågår. Men någonstans är ändå den stora frågan: kommer Europa någonsin handla med rysk olja och gas i samma utsträckning som innan trots en fredlig lösning i Ukraina? Om svaret är nej så kan omställningen till ett elsystem baserat på 100% förnybara energikällor prioriteras i högre utsträckning.

Tidigare var detta främst en miljöfråga, men kriget i Ukraina har visat att det även handlar om säkerhetspolitik. Dock innebär omställningen att en stor mängd el kommer från en produktion som inte går att planera. I framtiden kommer därför höga elpriser kopplas till både en hög elkonsumtion samt en låg produktion. Elproduktionen förväntas skapa en ökad utmaning för elbalansen, vilket gör att pristopporna kan bli högre och dalarna lägre.

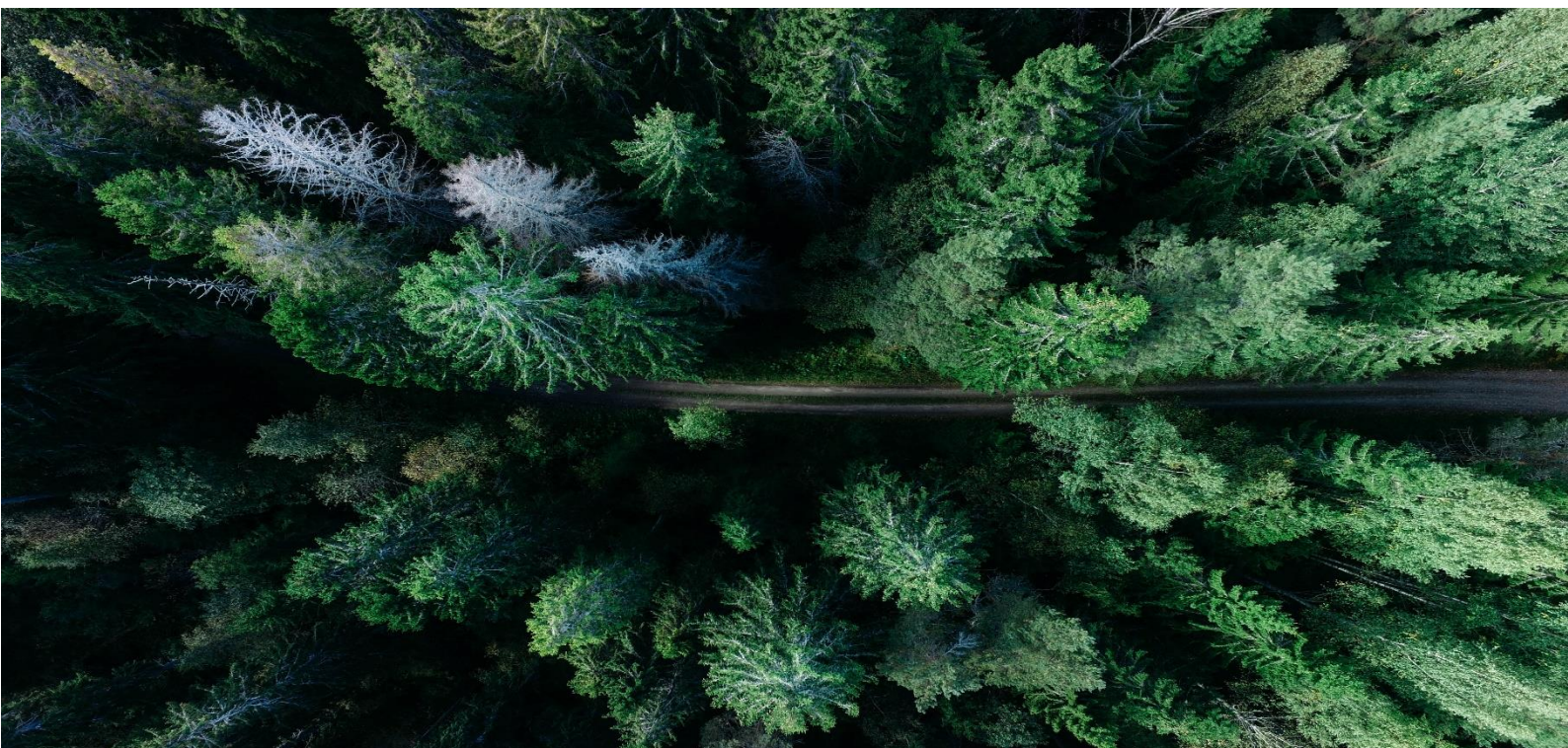
2. Större prisskillnader mellan norra och södra Sverige

Elpriserna i norra Sverige förväntas fortsatt vara lägre än i södra Sverige. Detta beror på begränsningar i elnätens kapacitet, då det föreligger problem med att överföra elen till de södra delarna av Sverige där elkonsumtionen är som störst.

3. Möjligheten att påverka elkostnader ökar

I framtiden kommer det att finnas fler orsaker till höga elkostnader och de kommer uppträda vid fler tidpunkter än idag. För de som inte kan eller vill anpassa sig till de nya förutsättningarna, kan detta leda till högre kostnader för hushåll.

Energifrågan är central för miljön, men vad som idag är tydligt är att energifrågan även påverkas av andra faktorer än just att värna om miljön. Miljöfrågan är för vår planet och mänskligheten en av de viktigaste, om inte den viktigaste, frågan. Men att bryta ner frågan och förstå hur den påverkar på individnivå här och nu är komplext, vilket också avspeglar sig i varför miljöfrågan visar sig vara svår för stater att prioritera. Därför är det snarare åtgärderna som sätts in för att värna om vår jord som har en mer direkt påverkan på individnivå. I denna kontext av ökade energipriser blir den största effekten ekonomisk för svenskar.

3. CYBERSÄKERHET

I mars 2020 bad Folkhälsomyndigheten svenska medborgare att arbeta hemifrån så mycket som möjligt på grund av covid-19. För många företag innebar rekommendationen att hela arbetsstyrkan arbetade hemifrån på heltid. Sverige hade en bra grund att stå på när det gällde distansarbete. Redan före pandemin hade nästan 23% av befolkningen ibland arbetat hemifrån. Men det är skillnad på att jobba hemifrån någon gång då och då till att göra det varje dag, månader och år i sträck.

Just att hemarbete är en del av det nya normala, gör det viktigt att det kan ske på ett effektivt och säkert sätt. Av de som arbetat hemifrån vill 9 av 10 fortsätta med det i alla fall två dagar i veckan, även när pandemin är över. Det här är en betydande grupp eftersom det i Sverige handlar om hälften av alla yrkesverksamma, och hela 3 av 4 tjänstemän.

Till en början handlade diskussionerna mest om hur företag skulle lösa samarbetet, med stöd av hjälpmedel som Teams, Zoom och Office 365. Men ju längre pandemin pågick utan någon egentlig sluttid i sikte, desto mer började diskussionerna att handla om informationssäkerhet.

Rekommendationer vid hemarbete

- Använd bara din arbetsgivares verktyg (dator, mobiltelefon etc.)
- Använd en säker wifi-uppkoppling och VPN
- Se till att säkerhetsprogrammen är uppdaterade på dina verktyg
- Säkerhetskopiera din information
- Var vaksam gällande försök till bedrägeriet, som nätfiske, lösenordshantering, falska dokument och webbplatser
- Tänk efter när du delar information! Dela inte webbadressen till virtuella möten på offentliga kanaler och om du behöver dela arbetsdokument, gör det på via ert intranät eller molnlösning och inte via e-post
- Var uppmärksam på om din dator betar sig annorlunda eller om det händer något avvikande, och rapportera till din arbetsgivare om det gör det
- Känner du dig osäker, kontakta din arbetsgivare

Den snabba digitaliseringen har lett till att antalet cyberangrepp ökat och frågan för företag numera är inte om de kommer att bli utsatta, utan när. Att så många företag och organisationer under en så pass kort tidsrymd fick ställa om till att arbeta på distans gjorde att informationssäkerheten blev eftersatt, och kriminella har utnyttjat detta genom att särskilt angripa den del av personalstyrkan som arbetar på distans.

Kriget i Ukraina har ytterligare ökat uppmärksamheten på informationssäkerheten. Traditionellt har krig förts på land, i luften, rymden eller på vatten. Redan när Ryssland annekterade Krimhalvön stod det väldigt klart att det finns ytterligare en front – cyberrymden. Även om cyberattacker länge har varit en del av Rysslands militära doktrin, har de utvecklats och blivit mer sofistikerade under Ukrainakriget. Cyberkrigföring har blivit den kanske viktigaste delen i Rysslands hybridkrigföring, den typ av inofficiell krigföring som pågår mellan väst och Ryssland.

Fördelen för förövaren är att cyberattacker är svåra att tillskriva ett visst land eller en viss grupp och det är lätt att genomföra under falsk flagg. En annan aspekt är att dessa attacker inte heller räknas som krigshandlingar enligt Genèvekonventionen. Konventionen skrevs för att skydda civila från att bli offer för krigets våldshandlingar och vedergällningar, genom att de stridande endast får attackera militära mål. Nu efterfrågas det att även cyberattacker ska tas upp i konventionen eftersom en cyberattack som slår ut till exempel elnätet, vattenförsörjning eller bankväsendet, i allra högsta grad drabbar civila.

Just elnätet har redan tidigare attackerats i Ukraina. Under vintern 2015 angreps tre elbolag exakt samtidigt, vilket ledde till att 250 000 invånare i Kiev blev utan ström under ett antal timmar. Förutom att attacken var synkroniserad använde den flera olika tekniker för att försvåra återställningen – reservsystemen kopplades bort, hårddiskar raderades och kundtjänsten slogs ut genom en DDos-attack (en överbelastningsattack). Alla spår ledde till Ryssland och ryska hackergrupper pekades ut som ansvariga.

Hur starka kopplingarna till ryska myndigheter var är svårt att säga, men en sådan attack kräver stora resurser som få, om ens några, hackergrupper har.

Inte minst nu, under det pågående kriget, sker attacker. I början av april avvärdades en hackerattack mot ett ukrainskt energibolag, där samma skadliga kod som användes 2015 också användes nu. Även den här gången leder spåren till Ryssland, men mer tydligt till regeringen eftersom man har kunnat koppla den statsstyrda hackergruppen Sandworm till attacken.

3.1 Dubbla hot mot kommuner

Sveriges kommuner är en viktig del av samhällets informationssäkerhet eftersom de hanterar en stor del av samhällets tjänster. Hos kommunerna finns en bred förståelse för hur viktig informationssäkerhet är för den fortsatta digitaliseringen, och i 6 av 10 kommuner finns idag en IT-säkerhetschef. Ofta får frågan inte tillräckligt stor uppmärksamhet förrän det sker en incident, och det saknas avsatta medel för systematiskt informationssäkerhetsarbete samt en ledning som prioriterar frågan.

I en enkät som SKR (Sveriges kommuner och regioner) gjorde 2019 visade det sig att bara 3 av 10 kommunledningarna informerar sig om statusen för informationssäkerhetsarbetet. Att inte arbeta med informationssäkerhet innebär ett dubbelt hot för kommuner. Dels ökar risken för cyberattacker, men det ökar också risken för att drabbas av sanktioner från olika tillsynsmyndigheter.

I hela EU dömde dataskyddsmyndigheter ut sanktionsavgifter på drygt 11 miljarder kronor för brott mot GDPR under 2021. En kommun bötfälls inte lika hårt som ett privat bolag, men att inte följa GDPR kan ge böter på upp till 20 miljoner kronor för en kommun. För ett privat bolag gäller som mest 20 miljoner euro eller upp till 4% av ett företags globala intäkter.

3.2 Människan och IT

De allra flesta hoten står människor för, vare sig det är av misstag eller planerat. Siffrorna varierar, men en överväldigande majoritet av cyberattacker har den mänskliga faktorn som gemensam komponent.

Människor idag är stressade och har många projekt igång samtidigt, dessutom är vi nyfikna och vill gärna hjälpa våra medmänniskor. Det är en perfekt grogrund för cyberattacker och förövarna har lärt sig att utnyttja det. Vi kommer aldrig att helt kunna

hindra misstag, som att någon klickar på ett lönebesked i ett mejl som ser ut att vara från det egna företagets ekonomiavdelning, men genom att bygga upp en säkerhetskultur kan vi öka medvetenheten och kunskapen hos våra medarbetare, och göra dem till en del av vårt cyberförsvar.

För att lyckas med en god säkerhetskultur behöver attityder och beteenden ändras. En förutsättning är att se informationssäkerhet som en övergripande fråga och inte bara något för IT-avdelningen, samt att ledningen står bakom och prioriterar de åtgärder som tas. Man behöver dessutom få sina medarbetare att tänka på säkerhet som något som möjliggör snarare än hindrar arbetet. Det uppnår du bland annat genom att förenkla för dina medarbetare och implementera tydliga och enkla regler för informationssäkerhet i din organisation.

Cybersäkerhet riktar sig inte bara till stater och företag, utan cybersäkerhet påverkar vardagen för alla medborgare varje gång vi använder IT-tjänster. I en undersökning från MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) 2021 gällande IT-säkerhet för privatpersoner i Sverige uppgav 19% av de svarande att de blivit utsatta för någon typ av IT-relaterad brottslighet och 27% uppger att de är oroliga för att bli utsatta för IT-relaterad brottslighet.

Under pandemin ökade den digitala närvaron, med online-handel och videosamtal. Totalt uppgav 15% av de tillfrågade svenskarna att deras oro för att utsättas för IT-relaterad brottslighet ökat under pandemin. Mätningar visar att fler svenskar hade en positiv inställning till att vidta åtgärder för att skydda sig från IT-brottslighet 2021 än 2020. Totalt 10% uppgav 2021 att de vidtagit åtgärder för att skydda sig från IT-brottslighet. Slutligen var det 18% av

respondenterna som uppgav att de fått mejl eller sms från en okänd avsändare, där de misstänkte att coronapandemin utnyttjades i oärligt syfte.

Anonymous är en löst sammansatt grupp av nätaktivister och hackare som uppmärksammats för sina cyberattacker mot regeringar och myndigheter, vilket har fått dem att kallas allt från frihetskämpar till cyberterrorister. Klart är i alla fall att de just nu delar Europas avsky för Putins agerande, och i både ord och handling har de förklarat cyberkrig mot den ryska regeringen.

Gruppen har tagit på sig ansvaret för flera cyber-incidenter mot ryska statliga webbplatser och Ryssland Today (den statligt stödda nyhetskanalen), där de genom överbelastningsattacker gjort att dessa webbplatser inte gått att nå. De säger sig också ha hackat försvarsministeriets databas, och flera konton på Twitter visar klipp från ryska statliga TV-kanaler med bilder från invasionen och ukrainsk musik, med Anonymous som avsändare.

TYPER AV CYBERATTACKER

- **DDoS-attacker** är samordnade överbelastningsattacker som överbelastar tjänster och resurser med fler anrop än de kan hantera och på så sätt gör dem otillgängliga.
- **Webbaserade attacker** innebär att fientliga aktörer använder webbsystem och webbtjänster som angreppsväg för att lura offer. Aktörerna försöker leda användaren till en avsedd webbplats eller att ladda ned skadligt innehåll för att stjäla information för ekonomisk vinning eller informationsstöld.
- **Social ingenjörskonst** innebär att en användare kan manipuleras till att oavsiktligt utföra en viss åtgärd eller röja konfidentiell information. En vanlig metod för detta är så kallat nätfiske där det oftast skickas ut e-postmeddelanden som till synes verkar komma från tillförlitliga källor. Men istället lurar användaren att röja information eller klicka på en länk som infekterar enheter med nedladdade sabotageprogram.
- **Avancerade långvariga hot** kommer från sofistikerade angripare som väljer ut ett speciellt offer, och under en lång tid övervakar och stjälar uppgifter. När de väl tagit sig in i systemet kan de stanna där under en längre tidsperiod för att samla in information som i sig är värdefull, eller kan användas för att attackera en samarbetspartner till offret. Dessa attacker är oftast kopplade till stater och är inriktade mot särskilt känsliga sektorer såsom teknik, försvar och kritisk infrastruktur.

4. EKONOMI

Det är fortfarande svårt att avgöra coronapandemins påverkan på vår ekonomi, även om det står klart att det påverkat ekonomin negativt. Konsumtionsmönster förändrades över en natt då de flesta västerländska länder satte in omfattande åtgärder. Företag blev tvungna att stänga sin verksamhet och följaktligen blev många varslade. Inflationen som de flesta västerländska länderna upplever idag, är en konsekvens av coronapandemin och de åtgärder som vidtogs, men inflationen väntas förvärras ytterligare av kriget i Ukraina.

Västvärlden har infört påtagliga sanktioner mot Ryssland som i sin tur kommer påverka västländska ekonomier negativt, framförallt de europeiska. Den främsta risken är dock om Ryssland skulle införa exportkontroller på sin energisektor. Om detta sker, väntas jämvikten bli ännu mer rubbad och inflationen öka ytterligare. Regeringar kan då behöva ingripa med åtgärder, företag kan behöva stoppa sin verksamhet när försörjningskedjor störs och individer kan behöva ändra sina konsumtionsmönster.

4.1 Ekonomiska påfrestningar

Både covid-19 och kriget i Ukraina har haft och fortsätter att ha negativa påverkningar på den globala marknaden och Sverige. Idag ligger Sveriges inflation på 4,5% och den väntas öka ytterligare, följaktligen har riksbanken höjt räntorna.

Vissa sektorer har drabbats värre än andra av covid-19 och kriget i Ukraina. Exempelvis upplevde energisektorn en minskad efterfråga när folk slutade resa och fabriker stängdes, medan livsmedelssektorn upplevde en ökad efterfrågan samtidigt som importen blev mer svåråtkomliga. På kort sikt ledde den minskade efterfrågan till disinflation i de flesta västerländska länder. Det vi upplever nu är tecken på stigande inflation som en konsekvens av ett ökat behov av energi, detta gäller särskilt i länder som har övergått från "lockdown" till öppenhet över en natt, och därmed inte tillåtit ekonomin att anpassa sig gradvis.

Tack vare medvetna försök av regeringar att lindra de ekonomiska konsekvenserna av pandemin, har många företag lyckats överleva trots att de har behövt avbryta sin verksamhet. Arbetslösheten har inte skjutit i höjden till de nivåer som experter initialt befarade, och de som har blivit uppsagda har ofta erbjudits någon form av statlig finansierad ekonomisk ersättning. Trots detta har oron för ekonomin ökat på individnivå. Många har försökt att spara, vilket förenklats av att det inte funnits något att lägga pengarna på. Nu när samhällen börjar öppna upp vill dessa individer med köpkraft köpa varor som inte finns, delvis på grund av tidigare covid-restriktioner (stängda fabriker). Detta har orsakat inflation och kriget i Ukraina väntas öka inflationen ytterligare, särskilt om olja och gas blir ännu mer svåråtkomligt.

4.2 Företag och ekonomin

Både covid-19 och kriget i Ukraina har bidragit till att öka oron på arbetsmarknaden. Med fler arbetslösa människor och med större inkomstklyftor i samhället ökar risken att människor begår brott för att kunna försörja sig. Cyberattacker har blivit allt mer avancerade, men samtidigt har det vuxit fram en marknad för färdiga "attack-kit" som gör att även personer utan någon egentlig datorkunskap kan begå digitala brott. Med en större omsättning av personal och med många som arbetar hemifrån, ökar dessutom chansen för att brotten lyckas.

Forskningsinstitutet RISE ser en ökning av cyberattacker, där man ger sig på stora företag som kan betala miljontals kronor för att få tillbaka sin information hellre än att ge sig på privatpersoner för småpengar. Flera uppmärksammade ransomware-attacker har gjorts mot svenska företag de senaste åren, däribland de mot Coop, Gunnebo och Mekonomen och vi läser om nya attacker nästan varje vecka. En framgångsrik attack mot en bank, affärskedja eller en tjänst som används av många, kan snabbt sprida sig genom hela systemet och orsaka omfattande störningar och förlorat förtroende.

Verksamheter – offentliga såväl som privata – kan behöva se över sin resiliens på grund av den

instabila ekonomin. Detta kan inkludera både krisledning och kontinuitetsplanering, där riskerna för resursbrister är stora och kan påverka en hel försörjningskedja. Relevanta områden att analysera är hur verksamhetens kapital är fördelat. Det kan exempelvis inkludera aktiefördelning, krediter på kort sikt, krediter hos partners, banklån och konvertibel skuld.

4.3 Privatpersoner och ekonomin

Covid-19 påverkade inte enbart människors folkhälsa, utan även människors ekonomiska förutsättningar där närmare var femte svensk uppger att de kommer ha svårt att klara sina betalningar nästa månad. Under pandemin har allt fler svenskar haft svårt att klara sina utgifter och främst är det de personer med lägre inkomster som i högre utsträckning upplever att den egna ekonomin förändrats till det sämre. Utöver det upplever hushåll med barn att de haft problem att klara sina utgifter, även om betalningsproblemen även har ökat i de hushåll som har tämligen goda inkomster. Unga vuxna under 35 år var också en grupp som hade svårt att klara sina betalningar. I generella termer har privathushållens ekonomiska buffertar minskat och den ekonomiska otryggheten har ökat. I yrken där det inte är möjligt att jobba hemifrån vittnar många om förlorad inkomst. Främst då man var tvungen att stanna hemma om man uppvisade symptom, men även då barn var tvungna att vara hemma från förskola och skola om de uppvisade symptom. Även de människor som hade osäkra anställningar (främst timanställningar) blev av med en stor del av sin inkomst då det inte fanns tillräckligt med jobb. Många vittnar även om svårigheter kopplat till att man har någon i hushållet som är i riskgrupp och därmed tackat nej till jobb. Ju längre pandemin pågick uppgav allt fler svenskar att deras hushåll riskerade att hamna i en situation den närmsta månaden där de inte har tillräckligt med pengar för att betala alla sina räkningar, amorteringar eller räntor på förfallodagen. Var femte vuxen svensk uppgav i januari 2021 att de kommer ha svårt att klara sina betalningar.

5. SVENSKA VALET

Likt andra stora kriser skapade coronapandemin en politisk debatt. Många människor blev sjuka och dog, politiker och Folkhälsomyndigheten fattade beslut på löpande band om drastiska motåtgärder. Även fast Sverige, jämfört med majoriteten av andra länder, inte haft lika omfattande åtgärder har medborgares fri- och rättigheter ändå inskränkts. Pandemin skapade rädsla och oro, över ett virus som dessutom var osynligt. Vid komplexa problem finns det människor som söker enkla förklaringar, vilket skapar en perfekt grogrund för konspirationsteorier. Vidare har det en påverkan inte bara på inställningen till åtgärder och pandemin som helhet, utan det föreligger en radikaliseringspotential eftersom det fördjupar polariserande världsbilder som spelar populistiska politiska aktörer i händerna.

Denna problematik kan skapa hätska processer av våldsbejakande extremism som gör att politiker och tjänstemän kan utsättas för hot och hat. Tron på en konspirationsteori kan ofta leda till en annan och när narrativet väl etablerats leder det till en misstro till myndigheter och politiker. Det betyder även att tilltron till experters kunskap är låg, den anses snarare som falsk och öppnar dörren till föreställningen om att staten avsiktligt vilseleder och skadar sin egen befolkning. De splittringar som uppstod i samhället under covid-19 är ett hot mot demokratin på flera plan och tenderar att ytterligare spå på polariseringen i samhället.

Sverige är ett land som har ryktet och det historiska arvet av att vara neutrala och jobba för fredfulla lösningar på globala problem. Trots det är Sverige, genom EU, en del av den gemensamma säkerhets- och försvarspolitik (GSFP) sedan 2009. Att debatten om Nato-medlemskap i Sverige har blossat upp i omgångar, sedan den ryska utrikespolitiken inriktats på att stärka landets roll som en stormakt. Rysslands hävdade rätt om att slå vakt om sina internationella intressen i närområdet, har lett till militära angrepp på grannländer och därför ökat vikten av Nato-frågan. Efter Rysslands invasion av Ukraina är frågan mer debatterad än någonsin och svenska medborgares inställning till ett Nato-medlemskap har svängt. Att Ryssland dessutom har uttryckt som krav att Sverige inte får gå med i Nato ökar spänningen ytterligare.

Utöver att göra Nato till en central valfråga har Rysslands invasion av Ukraina kastat om den politiska spelplanen. När ett krig pågår får vanliga valfrågor inte lika stort utrymme, och det blir svårt att argumentera för att skolreformer är nutidens stora politiska fråga när ryska bomber faller så nära våra gränser.

Allmänna val kommer att hållas i Sverige den 11 september för att välja de 349 riksdagsledamöterna, därefter kommer riksdagsledamöterna i sin tur att välja Sveriges statsminister. Idag finns det åtta politiska partier i Sverige som är representerade i

riksdagen. Aktuella opinionsmätningar visar att Socialdemokraterna har störst stöd med 30,3%, Moderaterna kommer tvåa med 21,1% och Sverigedemokraterna är trea med 19,1% stöd.

5.1 Sverige och Nato

Ett svenskt Natomedlemskap innebär dels ett krav på upprustning av försvaret, vilket redan är beslutat om och påbörjat. Försvarsmakten har meddelat att de ska ha en anslagsnivå på 2% av BNP fram till 2028. Skatterna i Sverige kommer att påverkas av en så stor ökning, vilket i sin tur påverkar alla delar av samhället. Fler människor kommer ingå i det militära försvaret, något som behöver tas i beaktande av verksamheter och organisationer. Ifall Sverige skulle gå in i höjd beredskap kommer en större andel av arbetskraften bli krigsplacerade. Detta gäller även om ett annat land i Nato hamnar i konflikt eller krig.

Således behöver nya faktorer inkluderas när totalförsvarsplanering sker genom landet. Aspekter som samverkan med utländska organisationer blir allt viktigare. Dessutom sker en fortsatt uppbyggnad av totalförsvaret vilket kan komma att påverka verksamheter som utgör en samhällsviktig funktion. Såväl offentliga och privata aktörer utgör en viktig del i det civila försvaret som i sin tur är en del av Sveriges totalförsvaret.

5.2 Svenskarna och valet

Under pandemin var den politiska debatten centrerad till just hanterandet av pandemin vilket skapade en politisk debatt mellan såväl politiker och partier som mellan medborgare. Politiska sakfrågor kopplade till pandemin förväntades bli några av de viktigaste valfrågorna, men i detta fall går det verkligen att säga att den ena krisen avlöste den andra. För när diskussionerna om att inte längre klassa covid-19 som en samhällsfarlig sjukdom startades, startades även kriget i Ukraina. Både den mediala och politiska debatten kom istället att centreras kring detta krig. Men trots detta ligger sjukvården kvar på första plats som den viktigaste politiska frågan enligt svenska folket så sent som i mars 2022. Vad som dock kan spåras till kriget är att allt fler svenskar anser att energi samt försvar är två av de viktigaste politiska frågorna jämfört med föregående mätningar.

Det har spridits mycket desinformation, under covid-19 likväl som under kriget i Ukraina. Desinformation är att sprida information som är avsiktligt falsk eller vilseledande till en viss målgrupp för att nå ett visst mål. Ofta är målet att minska medborgarnas förtroende för samhällets institutioner. I undersökningen "Svenskarna och internet – Valspecial 2022" känner fler än hälften stor oro för att desinformation kommer användas för att påverka valutgången hösten 2022 och nära 40% är oroad över att utländska stater och myndigheter kommer påverka valet. Rädslan är inte obefogad – redan i valet 2018 rapporterade flera partier om att deras hemsidor drabbades av överbelastningsattacker samt att sann och riktig information om deras politik blandades med rena påhitt.

Tidigare erfarenheter tillsammans med det rådande världsläget gör att våra myndigheter har höjt bevakningen och insatserna för att upptäcka och förhindra påverkansförsök från andra länder och minska risken för desinformation inför valet. I SVT konstaterar ÖB att Ryssland har en omfattande verktygslåda att ta till med allt ifrån att svartmåla befattningshavare till avancerade cyberattacker. Även stora techföretag som Meta förbereder sig inför valet genom att samarbeta med olika myndigheter och politiker för att motverka falsk information.

Målet är att det civila försvaret ska ha förmåga att:

- värna civilbefolkningen
- säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna
- upprätthålla en nödvändig försörjning
- bidra till det militära försvarets förmåga vid väpnat angrepp eller i krig i vår omvärld
- upprätthålla samhällets motståndskraft mot externa påtryckningar och bidra till att stärka försvarsviljan
- bidra till att stärka samhällets förmåga att förbygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred, och med tillgängliga resurser bidra till förmågan att delta i internationella fredsfrämjande och humanitära insatser.

6. AVSLUTNING

Coronapandemin och krisen i Ukraina är otvetydigt de två skeenden som påverkat vårt samhälle allra mest under den senaste mandatperioden. Sällan har det blivit så tydligt hur de olika delarna av vårt samhälle sitter ihop och påverkas av varandra. På mindre än tre år har vi helt ändrat vårt sätt att arbeta, och digitaliseringen har tagit ett rejält steg framåt. Detta har tydlig inverkan på flera områden - miljön har påverkats av det minskade resandet, samtidigt som produktleveranser ökat. Digitaliseringen har på många sätt varit en förutsättning för att klara av den nyuppkomna situationen, men har även lett till en enorm ökning av cyberattacker. Kriget aktualiserade frågorna om migration och invandring och tillsammans med den pågående finanskrisen är det ytterligare två frågor som kommer att bli viktiga delar av valrörelsen inför höstens val.

Sverige har nu, tillsammans med Finland, lämnat in sina ansökningar till Nato. Trots att Turkiet har godkänt både Sverige och Finlands ansökningar finns det fortfarande risker att det blir förseningar i processen. Nu ligger beslutet om ett Nato-medlemskap inte längre i Sveriges händer, utan det är upp till Nato och dess medlemsländer. Med ansökan inskickad kan Sverige inte längre anses vara ett alliansfritt land, men vi står inte heller rent formellt under Natos skydd. Den stora frågan är hur och om det kommer påverka Sveriges säkerhetspolitiska situation fram till dess att/om ansökningen blir godkänd. Trots att Sverige redan innan valet har tagit ställning i Nato-frågan är det hög risk att Ryssland kommer försöka påverka valet. Att därför vara uppmärksam på desinformation och källkritisk gentemot den information man exponeras för är av yttersta vikt, då "lyckade" desinformationskampanjer tenderar polarisera samhällen.

Det finns siffror som säger att det sker en cyberattack var 11 sekund någonstans i världen, och inget talar för att den siffran är på väg att minska eller ens plana ut. Under pandemin har cyberattacker blivit något man läser om i tidningen var och varannan vecka, och under Ukraina-krisen och inför det närstående svenska valet talas det om cyberattacker, desinformation och ransomware som något som kan påverka utgången.

Allt det som händer i världen gör att företag och organisationer inser vikten av informationssäkerhet, men i sina försök att visa snabba resultat börjar de ofta i fel ände. De köper in tekniska lösningar som visserligen snabbt ger skydd. Men för att verkligen skapa informationssäkerhet behöver man arbeta i flera lager. Grunden är åtgärder som informationsklassning och risk- och sårbarhetsanalys. Utbildad personal, där rätt personer har åtkomst till rätt information är nästa steg. Att härda sina system och uppdatera programvara är delar av den tekniska lösningar, tillsammans med brandväggar, penetrationstester och mycket annat. Allt detta ger en väldigt mycket bättre chans mot cyberhoten.

Dagligen hör vi om hur den ekonomiska situationen i Västvärlden och Sverige försämras. Detta påverkar samhället såväl som individer och företag, och inget tyder på att situationen kommer att stabilisera sig i det närmaste. Trots att den ekonomiska återhämtningen från pandemin har gått snabbare än väntat, förväntas det stora antalet långtidsarbetslösa bli ett bekymmer för en lång tid framöver.

Energipriser, som är en av de främsta faktorerna till ökad inflation, väntas också öka ytterligare. Inget tyder på att kriget i Ukraina närmar sig ett slut och Ukraina kommer bli alltmer beroende av europeisk energi, energi som Europa själv behöver då importen av rysk gas och olja blir alltmer begränsad. EU kan komma att införa ytterligare sanktioner gentemot Ryssland som påverkar energisektorn, och Ryssland i sin tur kan införa ytterligare exportkontroller på sin energisektor. Vidare finns det ytterligare faktorer, såsom stängningen av kärnkraftverk i Tyskland i höst, som gör att energimarknaden blir alltmer volatil. En osäker energimarknad innebär en likadan ekonomi och en volatil ekonomi innebär osäkerheter för individer och företag. Företag bör upprätta beredskapsplaner för olika scenarier för den osäkra ekonomiska tiden vi står inför

Den totala invandringen 2016 var den högsta någonsin, sedan dess har invandringen minskat. År 2020 uppmättes den lägsta invandringen sedan 2005 vilket mest troligt är en följd av pandemin, då gränskorsningar blev allt svårare. Det som också talar för detta

är att den största invandringsgruppen, sett till födelseland, var svenskar. De ekonomiska konsekvenserna, att människor blev av med sina jobb eller fick mindre jobb tvingade dem att flytta tillbaka. Att Sverige, jämfört med andra länder, inte hade lika omfattande och hårda restriktioner kan ha bidragit till återinvandringen. Även om flyktingströmmen från Ukraina till Sverige inte har varit lika omfattande som man initialt trott, har invandringen till Sverige åter ökat. Vidare, i och med att EU:s massflyktsdirektiv har verkställts har det blivit lättare att söka asyl i Sverige. Detta i samband med det oförutsägbara läget i Ukraina innebär att vi kan vänta oss fortsatta flyktingströmmar till Sverige framöver.

Klimatförändringen för med sig att vi kan räkna med högre temperaturer, förändrade regnmönster och mer frekventa och intensiva händelser som

värmeböljor, torka och skyfall. Att vår jord blir varmare och att det kommer medföra stora konsekvenser är vetenskapligt bevisat sedan länge. Trots att vi redan idag ser att klimatet på jorden har förändrats ligger de allvarigare konsekvenserna långt in i framtiden. Kanske är det därför det är svårt att kunna se och förstå hur klimatförändringarna påverkar oss här och nu, trots att det redan nu finns ett begrepp som klimatflyktingar. För de flesta svenskar är det snarare effekterna av miljöpolitiken i sig än klimatförändringen som påverkar vår vardag. Kanske nu mer tydligt än förut, främst genom höga energi- och drivmedelspriser som också påverkats av Rysslands invasion av Ukraina. Miljöfrågan är inte längre bara en fråga om klimatförändringar, den påverkar i högsta grad säkerhetspolitik vilket högst troligt kommer driva på omställningen till ett klimatvänligt samhälle.

Våra rekommendationer

- Vi understryker vikten av ett systematiskt säkerhetsarbete för att förebygga cyberangrepp och skydda företagets tillgångar och information, där det gäller att arbeta brett för att stärka sin motståndskraft.
- Ett första steg är att säkerställa att organisationen har goda vanor kring cybersäkerhet i form av policys och direktiv. Cyberhygien har blivit ett modeord, men beskriver arbetet med IT-säkerhet på ett bra sätt – att få in det som en rutin i vardagen.
- Vi vill betona hur viktigt det är med kontinuitetsplaner för nyckelpersoner, viktiga tjänster och försörjningskedjor. I samband med detta arbete behöver organisationen även utveckla kris- och beredskapsplaner.
- Ett tredje steg handlar om att öva och utbilda. Det räcker inte med att upprätta planer, utan organisationen behöver utbildas och öva för att det ska bli en rutin – allt ifrån att inte släppa in människor hur som helst till hur man tar sig till närmaste skyddsrum.

+46 8 656 50 00

2Secure är specialiserat på säkerhet, risk- och krishantering för privata och offentliga aktörer med höga krav. Vi verkar för ett tryggare samhälle och är din strategiska rådgivare inom säkerhet.

2Secure

Box 34037 • 10026 Stockholm • www.2secure.se